

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Mühendislik Fakültesi
Jeoloji Mühendisliği Bölümü

Mühendislik Etiği

Etik Türleri

Prof. Dr. Fatma Gültekin

Ders İçeriđi

Bireysel etik

İř etiği

Örgütsel etik

Öğrenilebilir ve kazanılabilir olması

Paylaşılması ve kapsaması

İçselleştirmesi

Davranış kalıpları içermesi

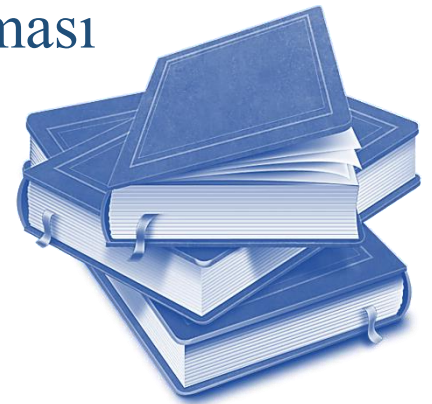
Referans niteliği taşıması

Performans değerleme ve oto kontrol sağlaması

İşletme etiği

Yönetmel etik

Mesleki etik

Ders Hedefleri

- Öğrencilere sosyal çevrelerinde bireysel olarak etik davranışlar kazandırmak
- Öğrencilere meslek hayatlarında bulundukları pozisyonlarda etik davranışlarının nasıl olması gerektiğini öğretmek

Ders Özeti

- Etik türleri tanımlanacak, her biri etik türünde bireylerin veya toplumu ve veya örgütü oluşturanların nasıl davranacakları belirtilecek, toplumun beklentileri ve etik davranışların topluma getirdikleri anlatılacak.

Geçmişten günümüze etik türlerine bakıldığında, çeşitli etik türlerinden bahsedildiği görülmektedir.

Geçen bölümlerde Etik Türlerini aşağıdaki gibi sıralamıştık:

- **Bilimsel Etik:** Bilimsel çalışma ve faaliyetlerde ahlaka uygun davranış kalıp ve kurallarını benimsemek ve uygulamaktır.
- **Bireysel Etik:** Bireyin kendisine ait etik, ahlaki ve normsal taahhütleridir. Bunlar genelde çocuklukta alınan aile veya eğitimle kazanılır ve sonradan toplumsal değerlerle yoğrularak şekillenir.
- **Toplumsal Etik:** Bir kültürün veya bir topluluğun geneli tarafından paylaşılan ahlaki değerler dizimidir.
- **Profesyonel Etik (Meslek Etiği):** Belirli bir meslekte kabul edilmiş ilke ve standartların iş yaşamındaki uygulamasıdır.
- **İş Etiği:** İş dünyasında hüküm süren doğru ve yanlış davranışları ele alır. Uygulamalı etik olup, karar verme durumundaki yöneticilerin ve çalışanların ahlaki sorumluluklarının incelenip netleştirilmesini içerir.

Bazı araştırmacılar da aşağıdaki gibi sıralamıştır:

1. Bireysel etik
 2. İş etiği
- İş etiği de kendi arasında dört sınıfa ayırmışlardır.
 1. Örgütsel etik
 2. İşletme etiği
 3. Yönetsel etik
 4. Mesleki etik

1. Bireysel Etik

- Ahlak hükümlerinin temel değerlerini, davranış prensiplerini, insan düşünce ve eylemlerinin niteliğini kapsayan bir kavramdır.
- Bireysel etik insan davranışlarına esas teşkil eden ve onları şekillendiren değerler hakkında bireyin sahip olduğu bilinçtir.
- Martin Buber, “**bireysel etiğin kişinin içinden gelen ses**” yani vicdan olduğunu söylemiştir. *Bireysel etik üç teoriye dayanmaktadır. Amaç, ilke, sonuç etiği*

Bireysel etik, bir toplumun herhangi bir bireyden etik ile ilgili beklentilerini yansıtmaktadır.

- **Amaç Etiği:** Aristo'ya göre eylemin ne olduğu önemli değildir.
- **Amaç, iyi bir sonuç almaktır.** Birey kendi arzuladığı sona ulaşmak için kötü bir sonu iyi bir son gibi düzenleyebilmektedir. Gerçekten iyi bir son için çabalamak her bireyin doğasında vardır.

- **İlke Etiği:** Kant’a göre insan faaliyetlerinin ilkesi sebep temeline dayanmaktadır.
- Bireylerin iyi veya kötü davranışları birbirimizle olan eylemlerimizde bize yol gösteren **kural ve ilkelerle belirlenmektedir.**
- Kant, “**her insanın değerleri olduğuna inanırsan, nasıl davranacağını da anlayabilirsin**” mantığıyla insan davranışlarının sebeplerini açıklamaya çalışmıştır.

- **Sonuç etiği:** John Stuart Mill'e göre davranışların ahlaklı olup olmadığı **o davranışın sonucuna göre açıklanabilmektedir.** Amaç veya ilkeden çok sonuç önemlidir. Eğer bir eylem mutsuzluktan daha çok mutluluğa sebep oluyorsa O davranış doğrudur. Ancak yine Mill, bir eylem az da olsa zarar veriyorsa o eylemden kaçınmak gerektiğini söylemektedir.
- Uzun dönemde toplumda ahlaki bir karar alınacaksa mutlaka azınlıkların hakları gözetilmelidir. Çünkü **azınlık zarar görürse, çoğunluğun menfaati de tehdit altındadır.**
- Toplumun bireylerden bireysel etik kapsamında yapmalarını beklediği bazı etik davranışlar bulunmaktadır:

Toplumun Bireylerden Bireysel Etik Kapsamında Yapmalarını Bekledikleri Davranışlar

1. Başkalarının refahını düşünme ve onlar için endişelenme,
2. Başkalarının kendi kendini idare etmesine saygı,
3. Güvenilirlik ve dürüstlük,
4. Kanunlara uygun davranma isteği,
5. Adalet,
6. Haksız avantajlardan faydalanmayı reddetme,
7. İyilikseverlik,
8. Zararı önleme ve zarar vermeyi reddetme

2. İş Etiği

- İş etiği sadece teorik ahlak felsefesiyle değil günlük ahlaki değerlerle de yakından ilgilidir. Genellikle iş dünyasındaki **doğru ve yanlış davranışlar** olarak tanımlanmaktadır.
- Çalışma etiği bir toplumda **çalışmaya ilişkin değerler ve tutumlardır**.
- Toplumun değerlerinden ve kültüründen **etkilenmektedir**. Bu nedenle bir toplumun işe yönelik tavrı bir başka toplumun tavrından farklılık gösterebileceği gibi **aynı toplumun çeşitli katmanları arasında da farklı** yaklaşımlar görülebilmektedir.

- Çalışma etiği **disiplini, verimliliği, kaliteyi ve etkinliği önemser ve kişilerin çalışkan, tutumlu, dakik, disiplinli ve dürüst olmalarını öngörür.**
- Çalışma etiğinin yüksek olduğu toplumlarda **gelişmişlik düzeyi de genellikle yüksektir.**

- İş etiği ile ilgili tanımlamalara bakıldığında, kabul gören esasların şu konularda yoğunlaştığı görülmektedir,

1. İnsanların **işle ilgili kararları ve işletmelerin toplumsal ve ahlaki sorumluluklarıyla** ilgili konular,
2. İş ile ilgili **değerler, normlar ve kurallar,**
3. İş dünyasındaki **ahlaki ilkeler, standartlar ve inançlar** sistemi.

- İş etiği genel ahlak kurallarının iş hayatına uygulanması olup **dürüstlük ve doğruluk üzerine kurulu** toplumun beklentilerinden adil rekabete, reklamcılıktan halkla ilişkilere, sosyal sorumluluktan tüketicinin bağımsızlığına kadar, çok farklı boyutları olan uygulamalı bir ahlak felsefesi türü olarak ifade edilmektedir.

İş etiğinin son yıllarda bu kadar önem kazanmasının nedenlerini şunlardır:

1. Maddeciliğe yönelmeyle birlikte **statü ve zenginlik kazanma isteği ile insanların ihtiyaçlarından fazlasını isteme aç gözlülüğü.**
2. Küresel rekabetin zor şartlarda geçmesi nedeniyle yöneticilerin **güçlü duruma gelmek için kolay ve ucuz yolları tercih etmeleri ve bu durumun diğer işletmeleri de kural dışılığına teşvik etmesi.**
3. Etik dışı davranışlar konusunda **bireysel sorumluluğun ortadan kalkması.**

4. İnsanları başkalarına karşı olan sorumluluklarından etik ilke ve değerlerinden çok kendi mutluluklarıyla ilgili olmaya yönlendiren **bireyselciliğin artması**

5. İşletmelerde **etik liderlik eksikliği**

6. Dünya artan biyolojik ve askeri **teknolojinin işletmeler tarafından insanların zararına kullanılma riski,**

7. Küreselleşme sonucunda **farklı kültürlerden gelen insanların iş hayatında birlikte çalışmalarının getirdiği sorunlar,**

8. **Çevre kirliliğindeki artışın** insanları olduğu kadar, işletmeleri de yakından etkilemesi

2.1. Örgütsel Etik

- **Örgüt;** belirli amaçlar doğrultusunda kişilerin çabalarının eşgüdümlendiği bir yönetim işlevi; amaç, insan, teknoloji boyutlarının etkileştiği bir sistem; kişiliğini belirleyen ve kendine özgü bir kültürü olan işleri mevkileri, çalışanları ve aralarındaki **yetki ve iletişim ilişkileri gösteren bir yapıdır.**

- Örgütler belirli amaçlara ulaşmak için kurulmuş, **toplumsal sistemlerdir**. Onlara gerçek niteliklerini kazandıran da bu amaçlardır.
- Örgütler farklı kültürlere sahip bireyleri bir araya toplayarak onları belli bir birliktelik içerisinde çalıştırmaktadır.
- Bu farklı inanç ve tutumlara sahip bireylerin bir arada çalışmasını sağlayan ve yardım eden oluşum ise **örgüt kültürüdür**. Örgütler belirledikleri amaç ve sistemleri çerçevesinde gerek iç çevresinde gerekse de dış çevresine karşı belirli bir sorumluluk içerisinde olduklarıdır. Bu yüzden çevreyle uyumlu olmaları, çevreye ters düşecek tutum ve davranış içine girmemelidirler.

Doğal ve sosyal denge içerisindeki her oluşum yapısı gereği bir takım özelliklere sahiptir. Örgüt içerisinde gerçekleştirilmesi hedeflenen etik ilkelerin de bu oluşumun doğal sonucu olarak bir takım kendine has özellikleri bulunmaktadır. Bunlar;

- Öğrenilebilir ve kazanılabilir olması
- Paylaşılması ve kapsamı
- İçselleştirmesi
- Davranış kalıpları içermesi
- Referans niteliği taşıması
- Performans değerlendirme ve oto kontrol sağlaması

Öğrenilebilir ve Kazanılabılır Olması

- Eğitimin etik düşünce üzerinde etkisi küçümsenemeyecek ölçülerdedir. Eğitimdeki temel amaç muhatabın **öğrenme ve kavramasını** sağlamaktır.
- Etik teorinin pratik yansımaları bize onun **öğrenebilir özelliğini** göstermektedir. Belirlenmiş bir amaca ulaşma amacı ile hassasiyetle kendisini sistematize ederek norm, değer ve yargılarını oluşturan örgütler açısından bu oluşumların iş görenleri tarafından bir an önce **öğrenilip kazanılmış olması önemlidir.**

Paylaşılması ve Kapsaması

- Örgütsel etik ilkelerin, **tüm yönetici ve çalışanları eşit derecede** sorumluluk bilinci ile kapsaması ve tüm üyelerince öğrenilmesi, uygulanması, kazanılması ve bir sonrakine aktarılması, yani paylaşılması örgütsel önemini daha iyi tanımlamaktadır.
- Örgüt içerisinde yapılan **etik ilkelerin**, örgüt çalışanlarını, **değerleri ve saptanmış amaçları kapsaması** onların paylaşılabirlik oranını da artıracak ve güçlendirecektir.

İçselleştirilmesi

- Etik ilkelerin oluşturulması aşamasından sonra toplumsal kabul görmeleri ve uygulanabilirlik alanı bulmaları için mecbur tutulmaları yerine **örgüt mensupları tarafından anlamlarının kavratılmasına** önem verilmelidir.
- Ancak bireylerin bu ilkelerin temel manasını kavramaları için başlangıç safhasında bir dayatma veya mecburiyet algılaması çok da anormal karşılanmamalı onların **bu kuralları içselleştirmesi** beklenmelidir.
- İlke ve kurallar **içselleştirildiği ölçüde kabul bulur.**

Davranış Kalıpları İçermesi

- Etiğin yönetim sürecinde oynamış olduğu bu rol onun ulaşmayı amaçladığı **iyi, güzel ve doğruyu yakalama arzusunun gerektirdiği bir takım kalıpları içerecektir.**
- Örgüt çalışanlarının paylaşım içerisinde geçirmiş oldukları her bir örgüt günü içselleştirdikleri örgütsel norm ve değerler, sayesinde onları **ortak ifadeler** kullanmaya itecektir.
- Kullandıkları semboller ve ortaya koydukları davranış kalıpları benzeşecek ve biçimselleşecektir.

Referans Niteliği Taşımaları

- Etik ilkelere uygun olmak örgütler açısından iç tutarlılık ve bütünsellik oluşturduğu gibi bu yapının dış çevreye yansımaları tutarlılığının verdiği **güvene dayalı referans sağlama** şeklinde görülebilmektedir.
- Business Week dergisinde yapılan bir araştırmada faaliyetlerinde etik ilkelere uyan işletmelerin finansal puanlarının uymayanlarınkine oranla daha yüksek olduğu gözlenmiştir.
- Buradan da görülmektedir ki etik ilkeler iç düzeni sağladığı gibi **tüketici ve rakiplerine karşı da puan artırıcı yönde referans niteliği** taşımaktadır.

Performans Değerleme ve Oto Kontrol Sağlaması

- Etik ile ilgili kullanılan dil, etik standardı ve yönetim ilkeleri **işletmeden işletmeye göre** farklılık gösterebilir.
- Kimileri örgüt içerisinde en uygun etik kültürü yerleştirip ve bunu korumak için yönetimin sorumluluğunu ifade ederken kimileri de iş görenin etik konusundaki eğitimi ile ilgili çabalardan bahsetmişler, işletmenin tüm denetim sisteminin etiksel çabaların verimli olmasını sağladığını belirtmişlerdir.
- Görüldüğü gibi etik ilkeler yönetici, eğitimci ve iş göreni örgüt içerisinde **yasaların haricinde bir yerde birbirlerini değerlendirme olgusu** olarak buluşturmaktadır. Böylece performans değerlendirmesi ve otokontrol birlikte sağlanmış olacaktır.

Örgütsel etiğin günümüzde önemli bir konu haline gelmesinin nedenlerini de şu şekilde sıralamak mümkündür:

- İşletmelerin uzun yıllar kar ve rasyonelliği ön planda tutarak **temel etik ilkeleri ihmal etmeleri**
- İyi bir işin iyi bir ahlakla özdeş olduğunun anlaşılması
- **Mükemmel ve kaliteye ulaşma ile etiğin ilişkili olduğunun anlaşılması,**
- Rekabetin şiddetinin artması ve niteliğinin değişmesine bağlı olarak **toplumsal güvenin zedelenmesi**
- **Güven ve iş yaşamında değerlerdeki bozulmanın sonuçlarının ortaya çıkmaya başlaması**

Etik değerlere sahip bir organizasyon oluşturabilmek için üç temel şart bulunmaktadır;

- **Biz bilincine** dayalı yerleşik bir kurum kültürünün olması,
- **Sorumluluk bilincinin yerleşmesi**, herkesin davranışlarından sorumlu olması,
- Etik konularda sürekli, yoğun ve açık **iletişimdir**.

Örgütsel ahlaka sahip işletmelerin özellikleri şöyle sıralanabilir;

- Örgütler politikaları ve kuralları belirlemede karar alma sürecinde hem işgörenleri hem de hissedarları ile **ortak hareket ederler.**
- İşgörenlerin fikir ve düşünceleri **örgütün fikirleri** olarak kabul görür.
- **Adalet, dürüstlük** gibi değerler örgütün temel değerleri arasındadır.
- **Bireysel sorumluluk** önemli bir konudur. İşgörenler bu sorumlulukları alırken ve kullanırken örgütsel menfaati göz önünde bulundururlar.

- Örgütsel amaçlar **dış çevreyle** uyumludur.
- Etik işletmeler, işletme içindeki ve dışındaki hissedarla **etkin bir iletişim sistemi kurmayı** başarmıştır.
- Şirket için etik olan davranışlar **şirket sahipleri için de iyi olarak** değerlendirilir.
- Etik olan işletmeler **adil olma konusunda ısrarcıdır**, yazılı olarak duyurdukları etik kurallarında müşterilerin ve toplumun çıkarlarının en az şirket çıkarları kadar önemli olduğunu vurgulanır.
- Etik işletmeler faaliyetlerini genel bir amaca yönelik davranışlar olarak görürler. Bu amaç şirket çalışanlarının yüksek değer yaratması ve şirket ile toplum arasındaki ilişkiyi istenilen düzeyde tutabilmesidir.

Etik değerlere uygun davranan ve çalışanlarını bu yönde özendiren örgütlerin elde ettiği stnlkler belirli bazı başlıklar altında toplanabilmektedir.

Bunlar;

- Verimlilik
- Sorumluluk
- İletişim
- Rekabetçi stnlk
- Olumsuzluklardan kaçınmak

Verimlilik

- Dürüst, etik kurallara uygun iş ilişkileri geliştiren organizasyonlar satışta ve satış sonrası hizmetlerde daha yüksek müşteri memnuniyeti elde ederler. Bunun sonucunda da yüksek motivasyon, yüksek performans ve yüksek iş verimliliği sağlarlar.

Sorumluluk

- Çalışanlar etik açıdan çelişkili durumlarda kendilerinden beklenenlerin bilincindedirler.

Rekabetçi Üstünlük

- Çalışanların etik davranışı, organizasyonun ürün, hizmet, fiyat, bütçe, performans kararlarının ve değerlendirmelerinin doğru olmasını, bu bilgilerin organizasyon içinde kalmasını ve rekabetçi üstünlük sağlayacak şekilde kullanılmasını kolaylaştırır.

Olumsuzluklardan Kaçınmak

- Etik kurallara uygun davranan örgütler, haksız rekabet suçlamalarından, yasal kovuşturmalardan, haksız rekabet suçlamalarından, iş kazaları ve meslek hastalıkları gibi sorunlardan, ayrımcılık, taciz gibi dava konularından, devletin, sendikaların ve çevre örgütlerin baskılarından kendilerini daha rahat koruyabilirler.

2.2. İşletme Etiği

- **Kurumsal etik** de denilebilen işletme etiği, iş yerinde doğru olanı yapmak üzere oluşturulan kurallar, ahlaki normlar, değerler, eğilimler ve ilkeler bütünü olarak ifade edilmektedir.
- İşletme etiği; **işletmelerdeki ahlaki ilke ve standartlarıdır.**
Modernleşen ve küreselleşen iş dünyasında işletme etiği kavramı oldukça önemli bir noktaya gelmiştir.
- Etik davranmak firmanın itibarı ve ürünün marka değerini yükseltmesi müşterilerin yatırımcıların ve toplumun güvenini ve desteğini sağlaması bakımından son derece önem taşımaktadır.

Firmaların sağlayacakları faydalar şunlardır;

1. Etik değerleri benimseyerek **sürekli bir gelişim** içinde bulunmaları ve **verimlilikte** gözle görülür bir iyileşmenin olması,
2. Etik değerlerin işletme içinde geliştirerek müşteriye yansıtan firmaların “**seçilen**” **statüsüne geçerek rekabet avantajı sağlamaları,**
3. Etik değerlerin **sosyal sorumlulukla birleşerek işletmeye artı değer kazandırması** ve halkla ilişkiler birimlerinde bu değerlerin yansıtılması olarak ele almak mümkündür.

- İşletme etiği müşterilere sunulan ürün hizmetler yanında yerel yönetim ve çevre gibi bir çok unsuru da ilgilendirmektedir.
- Bu nedenle kurumsal etik olarak da adlandırılır. Bu açıdan bakıldığında işletme etiği aynı zamanda **örgütün kurumsal ahlakını** da ifade etmektedir.

2.3. Yönetmel Etik

- Yönetmel eylemlerde uyulması gereken ilkeler veya davranış kuralları olarak tanımlanmaktadır.
- Şu şekilde de ifade etmek mümkündür; işyerlerinin yönetiminde etik ilke ve kuralların uygulanması süreci olup **yönetimle ilgili rehberlik yapan davranış standartlarıdır**. Bu yönü ile yönetmel etik örgütlerdeki bireylerin ahlaki kararların amaçlanmasını sağlamaktadır.

- Yönetmel etinin olumlu ve olumsuz olmak üzere iki farklı boyutu bulunmaktadır.
- Yönetmel etik, yönetmel kararların verilmesinde tutarlı, tarafsız ve gerçeklere dayalı olmayı, bireylerin varlık ve bütünlüğüne saygıyı, herkes için en iyi olacak eylemlerin seçilmesini ve eylemlerde adalet, eşitlik, tarafsızlık dürüstlük, sorumluluk, saygı, açıklık, sevgi, demokrasi, hoşgörü gibi evrensel değerleri temel almayı sağlayan, yöneticilere eylemlerinde yol gösteren davranış ilkeleridir.

- Olumlu yönü itibariyle genel ahlak anlayışındaki iyilerin ve pozitif yönlerin örgütsel amaçlara ve örgüt kültürüne yansımalarıdır.
- Bu anlamda pozitif yönetsel etik anlayışı, yaygın ahlak anlayışının hakim olduğu dürüst bir bireyin bir örgüte katıldığı ve bütünün bir parçası olduğu görünümüdür.
- Olumsuz yanı ise toplumdaki yaygın ahlak anlayışı içinde nasıl kötünün ve yanlışın hakim olduğu negatif yön varsa örgütlerde de şekillenen negatif bir ahlak anlayışı ortaya çıkabilmektedir.

Yönetsel etik, yöneticilerin etik değerlerine bağlı olarak gelişmekte ve 3 seviyede uygulama alanı bulunmaktadır.

- **Kişisel uygulamalar ve ahlaki sorunlar**

- Kaynakların yanlış kullanımı, cinsel taciz veya bazı çıkar çatışmaları bu gruba girmektedir.

- **Mesleki eylemler**

- Adam kayırma, sorun çıkmasını önlemek için ilgili tarafların baskılarına boyun eğme, iş görenlerin işten atılmaları bu tür örneklerdir.

- **Günlük yönetim işleri**

- Gücün kullanımı, örgütlerin ve bireylerin şekillendirilmesi, doğru değerlerin kararlaştırılması, gücün adil bir şekilde kullanılıp kullanılmadığının ve uygulanan seçimlerini haklılığın yargılanmasını içermektedir.

2.4. Meslek Etiği

- Meslek grubunu oluşturan bireylerin kendi aralarında ve toplum ile olan ilişkilerini düzenleyen bir etik türüdür.

